

SİLAHLI ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜ
MÜMKÜN MÜ?
Dünyadan Örneklerle Barış Süreçleri

Editör: Görkem Tanrıverdi

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz

SİLAHLI ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜ MÜMKÜN MÜ?

Editör: Görkem Tanrıverdi

Yayınevi Editörü: Ertan Akkaş

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

2021 Nisan, Ankara

ISBN No: 978-605-7877-94-9

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 47663

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

SİLAHLI ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜ
MÜMKÜN MÜ?
Dünyadan Örneklerle Barış Süreçleri

Editör: Görkem Tanrıverdi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
KISALTMALAR	11
YAZARLARIN KISA ÖZGEÇMİŞİ	13
GİRİŞ: BARIŞ SÜRECİ NEDİR?	17
<i>Görkem TANRIVERDİ</i>	
AFGANİSTAN: Kırılğan Bir Barış İnşası	21
<i>Safiye ATEŞ BURÇ</i>	
Afganistan Çatışmasının Tarihsel Arka Planı	23
Çatışmanın Nedenleri.....	28
Etnik Grupların Çokluğu.....	29
“Afgan” Kimliğinin Eksikliği.....	31
Devletin Siyasal Alanda Yokluğu.....	32
Afganistan Barış Görüşmelerinin Başlamasında Etkili Olan Faktörler	33
Taliban’ın Askeri Zafer Kazanamayacağına İnanması.....	34
ABD’nin Güncellenen Afganistan Planı.....	35
Afgan Hükümet(ler)inin Çabası.....	37
Barış Heyetlerinin Kurulması	39
Çatışma Çözümündeki Belirleyici Aktörler	40
Sonuç.....	44
BOSNA-HERSEK: Etnik Çatışma ve Uluslararası Bir Barış	47
<i>Pınar ERKEM ve Onur AĞKAYA</i>	
Bosna Hersek’te Çatışmanın Tarihsel Arka Planı ve Nedenleri	48
Yugoslavya’nın Dağılma Sürecinde Ortaya Çıkan Sorunlar	48
Bosna Savaşı, 1992-1995	52
Çatışmanın Nedenleri	57
Yugoslavya’nın Dağılması ve Uluslararası Toplumun Tepkisi.....	58
Sosyo-ekonomik Bunalım ve Kimlik Çatışması.....	60
Bosna-Hersek’te Barış Tesisinin Değerlendirilmesi	64
Görüşmelerin Başlamasında Etkili Faktörler.....	64
Etkili Arabuluculuk.....	64
Büyük Güçlerin Barışı Desteklemesi	66
Dayton Antlaşması ve Bosna-Hersek’te Barışın Sağlanması için Kurulan Sistem.....	67

Dayton Antlaşması'yla Kurulan Sistemin Olumlu ve Olumsuz Yanları.....	70
OHR, Anayasa Mahkemesi ve Uluslararası Etkinin Devamı	76
Sistemin Geleceği.....	78
Sonuç.....	80
FİLİPİNLER: Mindanao Barış Süreci.....	81
<i>Görkem TANRIVERDİ</i>	
Çatışmanın Kökenleri	81
Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi Dönemi	85
Moro İslami Kurtuluş Cephesi Dönemi	89
1997-2000 Dönemi:.....	89
2001-2003 Dönemi:.....	90
2003-2008 Dönemi:.....	92
2009'dan Günümüze:.....	94
Kalıcı Barışa Dönük Adımlar:	96
Müzakereleri Sürdüremekteki Kararlılık.....	96
Barış Anlaşmaları ve Kapsamı.....	97
Anlaşmaların Hayata Geçirilmesi.....	98
Üçüncü Taraflar ve Barış Sürecindeki Rollerini.....	101
Sonuç.....	104
GÜNEY AFRİKA: Apartheid Rejiminin Sonu ve Müzakereli Geçiş	107
<i>Ali Onur TEPECİKLİOĞLU</i>	
Çatışmanın Tarihsel Arka Planı: Sömürgecilik	109
Çatışmanın Nedenleri: Haklar ve Ayrıcalıklar	113
Barış Görüşmelerinin Başlamasında Etkili Olan Faktörler:	
Soğuk Savaşın Bitişi ve Yönetilemezlik	119
Çatışma Çözümünde Etkili Aktörler: Yerel Aktörlerin Öncülüğü.....	122
Çatışma Çözümünün Başarılı Olmasında Etkili Değişkenler:	
Uluslararası Konjonktür ve Karşılıklı Taviz.....	123
Sonuç: Güney Afrika'nın Önündeki Uzun Yol	125
İSRAİL-FİLİSTİN: Çatışma Çözümleri, Barış Sürecindeki Sorunlar ve	
Sürece Yaklaşımlar	129
<i>Ebru ÇOBAN ÖZTÜRK</i>	
Çatışma Tarihi ve Taraflar Arasındaki Temel Sorunlar	130
Oslo Öncesi Sosyal ve Siyasi Bağlam	134
Filistinlilerde Siyasi Kültür ve Barış Görüşmeleri.....	135
İsrail'de Siyasi Yapı, Değişim ve Barış Görüşmeleri	137
Oslo Barış Süreci.....	142
Oslo Barış Sürecindeki Sorunlar ve Tarafların Sürece Yaklaşımı	147
Çatışma Çözümleri ve Uzlaşma Literatüründe İsrail-Filistinliler Sorunu.....	152
Sonuç.....	158

KOLOMBİYA: İki Yüzyıla Yayılan Çatışma ve Çözüm Süreci	163
<i>Onur AÇKAYA</i>	
Kolombiya'da Çatışmanın Tarihsel Arka Planı: 1800'lerden 1958'e Kadar Olan Dönemde Kolombiya Siyaseti.....	165
1958 ve 1982 Arasındaki Gelişmeler: Frente Nacional ve İlk Gerilla Örgütlenmeleri	167
1982 ve 1996 Arasındaki Gelişmeler: Paramilitarizmin Ortaya Çıkışı ve İlk Barış Deneyimi	170
1996 ve 2005 Arasındaki Gelişmeler: İkinci Başarısız Barış Tesisi Girişimi ve Paramilitarizm	173
2005 Sonrasındaki Gelişmeler: İki Farklı Barış Deneyimi	178
Kolombiya'da Mevcut Barış İnşası Denemesi ve Muhtemel Konfigürasyonlar	183
Kolombiya İç Savaşı'nın Bilançosu	183
Kolombiya'da Barışın Sürdürülebilmesine Dair Değerlendirmeler	185
Sonuç.....	192
KOSOVA: Etnik Güvenlik İkilemi Örneği	193
<i>Cemre AYDOĞAN</i>	
Giriş	193
Tarihsel Gelişmeler.....	195
Milliyetçilik ve Etnik Çatışma Teorileri	198
Çatışma ve Müdahale Süreci.....	200
Çözüm Yılları.....	201
Çözüm Sürecinin Geleceğine İlişkin Değerlendirme.....	204
Sonuç.....	206
KUZEY İRLANDA: Bölünmüş Bir Adada Barışa Giden Yol	209
<i>Onur ŞEN</i>	
Çatışmanın Kökleri	210
Toplumsal Ayrışma.....	213
Ayrışmadan Çatışmaya.....	215
Çatışmadan Diyaloga.....	219
Diyalogdan Barışa.....	221
Sonuç.....	224
SRİ LANKA: Negatif Barış Koşullarının Gölgesinde Uzlaşma.....	227
<i>Övgü KALKAN KÜÇÜKSOLAK</i>	
Çatışmalara Sebepiyet Veren Başlıca Faktörler.....	228
Müzakere Sürecinin Başarısızlığa Uğramasında Etkili Olan Faktörler	229
Ateşkes Anlaşması Süreci	230
11 Eylül Sonrası Terörle Mücadele	232
Norveç'in Kolaylaştırıcı Rolü	233
Tartışmalı Dış Destek	235
Çatışma Sonrası Barış İnşası Sürecinin Unsurları.....	236
Kazanan-Kaybeden İkilemi.....	237

Devlet Otoritesinin Tesisine Verilen Önem	238
Yerinden Edilmişlere Yönelik Çözüm Arayışı.....	240
Cinsiyet Eşitsizlikleri ve Cinsiyetçi Şiddet.....	240
Eşit Vatandaşlık Temelinde Uzlaşma İhtiyacı.....	242
Geçmişin Sorgulanması Konusu.....	244
Sonuç.....	247

ÖNSÖZ

Çatışma çözümü ve barış araştırmaları alanında teorinin yanı sıra yeni vakalar okumak ve “silahlı çatışmalarda kalıcı çözüm mümkün mü?” sorusunun cevabını aramak bana her zaman heyecan verdi. Bu kitap da böyle bir heyecanın ürünü olarak karşınıza çıkmakta. Okuyucuyu kendi keşif yolculuğuna uğurlamadan önce bu kitabın elimizdeki halini almasında emeği geçenlere teşekkürlerimi sunmak isterim. 2019 Aralık ayında başlattığımız bu kitap projesinin yazım süreci büyük oranda COVID-19’un etkisi altında devam etti. Böylesi zorlu bir süreçte, sabır, özveri ve emekleriyle kitaba bölüm sunan değerli meslektaşlarım Ebru Çoban Öztürk, Ali Onur Tepeciklioğlu, Övgü Kalkan Küçük-solak, Safiye Ateş Burç, Cemre Aydoğan, Onur Şen, Pınar Erkem ve Onur Ağkaya’ya şükranlarımı sunarım. Umarım bu kitap özellikle uluslararası ilişkiler öğrencileri için düşünmeye ve tartışma sevk eden bir esere dönüşür. Bir fikrin somut bir kitaba dönüşme serüvenini takip etmek stresli, pek çok açıdan öğretici ve bir o kadar heyecan vericiydi. Bu yolculuğa çıkarken beni cesaretlendiren ve en karamsar anlarda yoluma ışık tutan eşim Volkan’a sonsuz minnetle...

Ocak 2021, İstanbul
Görkem Tanrıverdi

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANC	: Afrika Ulusal Kongresi
APRP	: Afganistan Barış ve Yeniden Entegrasyon Programı
ARMM	: Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi
AUC	: Kolombiya Birleşik Öz-Savunma Kuvvetleri
BACRIM	: Suç Çeteleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CAB	: Kapsamlı Barış Anlaşması
DDR	: Silahsızlanma, demobilizasyon (terhis), yeniden entegrasyon
ELN	: Ulusal Kurtuluş Ordusu
EPL	: Halk Kurtuluş Ordusu
FARC	: Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri
GMH	: Tarihsel Hafıza Grubu
ICTY	: Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
IFP	: Inkatha Özgürlük Partisi
IRA	: İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu
ITJP	: Uluslararası Hakikat ve Adalet Projesi
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü (İslam İş Birliği Teşkilatı)
JNA	: Yugoslav Halkın Ordusu
M-19	: 19 Nisan Hareketi
MILF	: Moro İslami Kurtuluş Cephesi
MNLF	: Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NP	: Ulusal Parti
OAS	: Amerikan Devletleri Örgütü
OHR	: Yüksek Temsilcilik Ofisi
ONUR	: Ulusal Birlik ve Uzlaşma Ofisi
PCC	: Kolombiya Komünist Partisi
RS	: Sırp Cumhuriyeti
SDLP	: Sosyal Demokrat ve İşçi Partisi
SLMM	: Sri Lanka Gözlem Misyonu
SPCPD	: Güney Filipinler Barış ve Kalkınma Konseyi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TEKK	: Tamil Eelam Kurtuluş Kaplanları

UNP : Birleşik Ulusal Parti
UNPROFOR : Birleşmiş Millet Koruma Gücü
UUP : Ulster Birlikçi Partisi
UVF : Ulster Gönüllü Güçleri

YAZARLARIN KISA ÖZGEÇMİŞİ

Görkem TANRIVERDİ, Dr. Öğr. Üys. (Editör)

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde, yüksek lisansını ise İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukukunda tamamlamıştır. 2018’de İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında doktora derecesini kazanmıştır. TÜBİTAK yurtdışı doktora araştırma bursu ile İngiltere’de bulunan Coventry Üniversitesi Güven, Barış ve Sosyal İlişkiler Merkezi’nde (CTPSR) ziyaretçi akademisyen olarak bulunmuştur. Uluslararası örgütler, barış araştırmaları ve çatışma çözümleri alanlarında yayınlanmış kitap bölümü ve makaleleri bulunmaktadır. Anadolu Üniversitesi açıköğretim sisteminde okutulmak üzere hazırlanan “Conflict Resolution” kitabının eş editörüdür. Halen Doğu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Ebru ÇOBAN ÖZTÜRK, Doç. Dr.

Lisans eğitimini ODTÜ, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde önce yüksek lisans, 2008 yılında da doktora derecesi almaya hak kazanmıştır. Çeşitli proje ve görevlerle çok sayıda ülkede ve çatışma bölgesinde bulunmuştur. Çalışma alanları, şiddet, siyasi şiddet, soykırım, çatışma çözümleri ve uzlaşma ile bu alanlara ilişkin örnek olay araştırmalarıdır. Muhtelif kitapları, makaleleri ve diğer eserleri bulunan yazar halen Çankaya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde öğretim üyesidir.

Pınar ERKEM, Doç. Dr.

Siyaset Bilimi alanında doçent olan Pınar Erkem, 2008’den itibaren İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde çalışmaktadır. Dr. Erkem lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde, yüksek lisans eğitimini ise Belçika’daki Vrije University Brussels’de Avrupa Entegrasyonu ve Kalkınma alanında tamamlamıştır. 2014’te İstanbul Üniversitesinde “Çatışma yönetiminde ortaklıkçı model 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti örneği” başlıklı teziyle doktora derecesini tamamlamıştır. Dr. Erkem doktora çalışmasını sürdürürken Kanada’da Queen’s University’de (2012-2013) araştırmacı akademisyen olarak bulunmuştur. Dr. Erkem uluslararası ilişkiler, milliyetçilik, çatışma yönetimi

ve küreselleşme dersleri vermektedir. Çalışma alanları milliyetçilik, federalizm, çatışma yönetimi, çok kültürlülük ve Türkiye- Avrupa Birliği ilişkileri, sanat ve siyasetidir.

Ali Onur TEPECİKLİOĞLU, Dr.

Lisans derecemi 2006 yılında Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde aldıktan sonra yine aynı bölümde, 2009 yılında yüksek lisansımı tamamladım. 2016 Yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler anabilim dalından doktora derecesi aldım. Doktora tezim devlet dışı politik örgütlenmelerin modern ve pre-modern dönemlerde dünya politikasına etkilerinin kavramsallaştırılması üzerinedir. Doktora öğrenimim sırasında Danimarka Aarhus Üniversitesi ve Güney Afrika Cape Town Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak bulundum. Çalışmalarım çoğunlukla uluslararası toplum teorisi, dünya toplumu kavramı (İngiliz Okulu özelinde), Afrika siyaseti, Güney Afrika siyaseti ve Türkiye-Afrika ilişkileri üzerinedir. Halen Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim elemanı olarak çalışmaktayım.

Onur ŞEN, Dr. Öğr. Üys.

Dr. Onur Şen 2019 yılından beri Mersin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. TOBB-ETU ve Georgia State University, Atlanta'da global sorunlar ve uluslararası politik ekonomi konularında dersler vermiştir. Doktorasını 2018 yılında Fulbright bursiyeri olarak Georgia State University, Atlanta'da *Strategic Aid: Explaining The Motives and Choices of International Donors* başlıklı teziyle tamamlamıştır. 2010 yılında Sabancı Üniversitesi Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü programında Kıbrıs ve Kuzey İrlanda'daki barış süreçlerinin karşılaştırmalı analizini yaptığı teziyle yüksek lisans derecesini almıştır. Bu süreçte Belfast, Kuzey İrlanda'da Mediation Northern Ireland isimli STK'da stajını tamamlamıştır. Lisans derecesini ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümünden alan Dr. Şen'in çeşitli uluslararası dergilerde yayınları ve hakemlikleri, uluslararası yayın evlerinden yayınlanan kitaplarda kitap bölümleri ve uluslararası kongrelerde bildiri sunumları bulunmaktadır.

Övgü KALKAN KÜÇÜKSOLAK, Dr. Öğr. Üys.

Övgü Kalkan Küçüksolak, lisans İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans derecesini ise Linköpings Üniversitesi (İsveç) Uluslararası ve Avrupa İlişkileri programından aldı. Yüksek lisans tezi Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ilişkileri ve güvenlik politikalarına odaklanmaktadır. Küçüksolak, Türk Harp Akademisi, Stratejik Araştırma Merkezin'den "Etnik toplulukların Siyasallaşma Sürecinde Bölgesel Güçlerin Rolü: Hindistan-Sri

Lanka İlişkileri Örneği" başlıklı teziyle doktora derecesini kazanmıştır. Çalışma alanları stratejik çalışmalar, jeopolitik, güvenlik çalışmaları ve küresel yönetimdir. Dr. Küçüksoğak ayrıca Boğaziçi Üniversitesi TÜSİAD Dış Politika Forumunda çalışmıştır. Yalova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde küresel güvenlik, uluslararası örgütler, jeopolitik, küresel yönetim ve küreselleşme ve güvenlik politikaları dersleri vermektedir.

Safiye ATEŞ BURÇ, Dr.

Mardin Artuklu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktor araştırma görevlisidir. "Barış, Sembol, Siyaset: Kuzey İrlanda ve Güney Afrika Örnekleriyle Barış Süreçlerinde Siyasal Sembollerin Kullanımı" isimli doktora, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Ayhan Yalçınkaya danışmanlığında tamamlamıştır. Aşiretlerin siyasetle ilişkilerini irdeleyen ve üç aylık alan çalışmasından elde edilen verilere dayanan yüksek lisans çalışmasını ise Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ABD'nde Prof. Dr. Mete Kaan Kaynar ve Prof. Dr. Suavi Aydın danışmanlığında bitirmiştir. Yüksek lisans sürecinde (2006-2009) Siyaset Bilimi bursu ile TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir. Barış araştırması ve geleneksel barış yapımı başta olmak üzere sosyal bilimlerde makaleler ve kitap bölümleri yazmıştır. Editörlüğünü Hans Günter Brauch ve Ursula Oswald Spring'in yaptığı *Decolonizing Conflict, Peace, Gender Environment and Development in Antropocene* isimli kitapta "Traditional Conflict and Peacemaking Process Through the Case of Kurdish Tribes in Mardin, Turkey" adlı kitap bölümü yayınlanmıştır. Araştırmacının, geleneksel barış yapma ve çatışma çözme yaklaşımları ve uygulamaları başta olmak üzere barış çalışmaları, arabuluculuk, Kürt aşiretleri, siyasal antropoloji ve siyaset felsefesi ile ilgili konularda araştırmaları devam etmektedir.

Cemre AYDOĞAN, Doktora Adayı

Cemre Aydoğan ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini tamamladıktan sonra Orta Avrupa Üniversitesi'nde aynı alanda yüksek lisansını tamamlamıştır. Yüksek lisans tezini etnik siyasi partiler ve göçmen politikaları üzerine yazmıştır. Ardından Roma La Sapienza Üniversitesi'nde Avrupa Tarihi ve Milliyetçilik alanında doktora eğitimine başlamıştır. Doktora tezinde Bosna-Hersek'teki sosyalist döneme dair nostalji ve iç savaş yıllarının anıları üzerine alan çalışması yapmaktır. Yayınları Doğu Avrupa tarihi ve milliyetçilik çalışmaları üzerine olmakla beraber çalıştığı temel konular ulus-devlet inşası, Sosyalist Yugoslavya tarihi ve toplumsal hafıza üzerindedir. Güncel olarak yazdığı makalesi ise Ankara'da yaşayan Yahudilerin ulusal aidiyetlerini etnografya yöntemi ile ölçmeyi amaçlar.

Onur AĞKAYA, Araştırma Görevlisi

Lisans derecesini, 2009'da Kocaeli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden almıştır. Yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamlamıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde Kolumbiya ve Meksika'da uyυřturucu ticaretiyle ilintili siyasal şiddet süreçlerini konu edinen doktora tezi çalışmasına devam etmektedir. Öncelikli çalışma alanları; siyaset felsefesi, siyasal şiddet, terörizm, Latin Amerika'da modern siyasal süreçler ve Uluslararası İlişkiler teorileridir. Ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde muhtelif makaleleri, ulusal kitapevlerinden çıkan kitaplarda yayınlanmış kitap bölümleri mevcuttur.

GİRİŞ: BARIŞ SÜRECİ NEDİR?

Görkem TANRIVERDİ*

Barış süreçleri genel hatlarıyla bakıldığında birbirine çok benzemekle birlikte detayları ile birbirinden farklılaşan parmak izleri gibidir. Bu kitap farklı coğrafyalardan sunduğu dokuz barış süreci örneğiyle bu izlere yakından bakma imkânı sunuyor. İsrail- Filistin, Afganistan, Sri Lanka, Filipinler, Kosova, Bosna-Hersek, Kuzey İrlanda ve Kolombiya örnekleri bir yandan coğrafi bir dağılımı yansıtırken bir taraftan da farklı kültürlerdeki barış süreçlerine ışık tutmaktadır.

Kırılğan bir yapıya sahip barış süreçleri, pek çok kez donma, tıkanma ve kırılma tehdidi ile karşı karşıya kalır. Lineer olmayan bu süreçte, müzakereler çatışmanın seyrini etkileyen önemli bir unsurdur. Müzakere süreci, tarafların politik çözümü değerlendirmeye başlamalarının kimi zaman resmi kimi zaman ise gayriresmî ilk adımını teşkil eder. Ne var ki bu adımın atılması her zaman barışın sağlanması için yeterli değildir. Bazen bu girişimler **İsrail-Filistin** örneğinde olduğu gibi uzun zamana yayılır ve her zaman barış anlaşması ile sonuçlanmaz.

Barış süreçleri çoğunlukla çatışan aktörlere ek olarak üçüncü tarafların dâhil olduğu çok bileşenli süreçlere dönüşmektedir. Sürece müdahil olan taraflar, arabuluculuk girişimleri ile müzakerelerin başlamasına ve barış anlaşmasının imzalanmasına yardımcı olurlar. Bunlar, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir örgüt olabileceği gibi, komşu devletler ve bölgesel ya da küresel hegemonlar şeklinde de tezahür edebilir. Hatta Soğuk Savaş sonrasında bilhassa barış inşası alanında uzmanlaşan sivil toplum kuruluşlarının arabuluculuk süreçlerine dâhil olduğunu görebiliriz. Bunun en ilginç örneği, **Afganistan**'daki çatışmanın hem tarafı hem de arabulucusu olan ABD'dir. Üçüncü taraflar, kimi zaman çatışmaların durması ya da ayrımcı uygulamaların terk edilmesi için zorlayıcı diplomasi yöntemlerine de başvururlar. Örneğin, **Güney Afrika**'da pek çok bölgesel örgüt *apartheid* rejiminin kaldırılması için yaptırım kararı almıştır. Bunun en uç örneği ise NATO'nun **Kosova** müdahalesinde olduğu gibi askeri müdahaledir.

* Dr. Öğr. Üys., Doğu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, gtanriverdi@dogus.edu.tr

Çatışma çözümü, çok aktörlü olmasının yanı sıra çok katmanlı bir süreçtir. Nitekim uzun mesai gerektiren ön görüşmeler, daha çok aktörün dâhil olduğu barış müzakereleri ve hukuksal ve teknik boyutlarıyla kompleks yapıdaki barış anlaşmaları, ancak çatışan tarafların kararıyla sürdürülebilir. Buna rağmen toplumsal barışın sağlanması için uzun zamana ihtiyaç duyulur ve **Bosna-Hersek** örneğinde olduğu gibi anlaşmanın imzalanması toplumsal barışın sağlanması için yeterli değildir. Özellikle derinlere kök salmış düşman algısının dönüşmesi, kurumsal düzenlemelerin yanı sıra barış anlaşması sonrasındaki toplumsal projelerin desteklenmesiyle sıkı sıkıya bağlıdır.

Barış süreci, bir ağacın büyümesine benzer. Bir ağacın sağlıklı şekilde büyümesi için ihtiyaç duyduğu tüm değişkenler barış süreci için de geçerlidir. Her şeyden önce ağacın meyve vermesi için tohumların doğru zamanda toprağa atılması gerekir. Doğru mevsimde ekilmesi, kuraklıktan korunması ve toprağın neminden faydalanması filizlenme için elzemdir. William Zartman'ın işaret ettiği gibi zamanlama müzakerelerin gelişimi için önemli bir ipucu verir. Doğru zamanda ekilmiş bir tohum gibi 'uygun zamanda' atılmış karşılıklı adımlar, müzakerelerin sürmesine imkân tanıyabilir. Ekilen tohumların düzenli olarak sulanması ve hatta besinle desteklenmesi gibi üçüncü tarafların da süreci desteklemesi gerekebilir. Kararında yapılan arabuluculuk faaliyetleri tarafların müzakere masasında tutulmasını ve belirli çıkarlar etrafında uzlaşılmasını sağlayabilir. Örneğin **Kuzey İrlanda**'da arabulucu barış sürecinin en önemli aktörlerinden birine dönüşmüştür. Barış süreci ilerledikçe tıpkı büyüyen bir fidan gibi yeni dallar verir. Sürece katılan yeni aktörler, ateşkesi gözlemleme, barış koruma, silahsızlanma, yeniden yapılanma, geçmişle yüzleşme ve diyalog gibi pek çok farklı alana dahil olur. **Filipinler** barış süreci, zaman içinde eklenen devletler ve devlet-dışı aktörlerle bunun en iyi örneklerinden birini yansıtır. Yine de süreci, dışsal negatif faktörlerden bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Kamuoyu baskısı, barış muhalifleri ve çatışmanın sürmesinden çıkar sağlayan gruplar süreç içinde bozguncu rol oynayabilir ve süreci olumsuz etkileyebilirler. Bu nedenle taraflar görüşmeleri olası baskılardan uzaklaştırmak için (en azından bir süre) **Kolombiya** örneğinde olduğu gibi gizli sürdürmeyi tercih edebilirler.

Her fidan gibi barış süreci de bakıma ihtiyaç duyar. Nitekim çatışma toplumun farklı tabakalarında derin izler bırakır, çocuk askerler, zorla yerinden edilme, kayıplar, düşmanlaştıran ve ötekileştiren tarih anlatımları çatışmanın izlerini taşır. Örneğin **Sri Lanka**'da çatışmada yerlerinden edilen 36 bin kişinin evlerine dönüş süreci belirsizliğini korumaktadır. Dönüşümün siyasal elitlerin yanı sıra toplumsal düzeyde de siyasal, sosyo-ekonomik ve hukuksal boyutlarıyla gerçekleşmesi gerekir. Demokrasi ve insan hakları kurumlarının oluşturulması, geçiş dönemi adaleti mekanizmaları, yerinden edilenlerin geri dönüşü hakkı, barış eğitimi vb. derinlere kök salan düşman algısının değişimi için

gereklidir. Belki de bu nedenle barış süreçlerinin tamamlanmayan ve dönüşüm içinde olan bir yapıya sahip olduğundan bahsedebiliriz.

Dokuz barış sürecinin, çatışma çözümü ve barış araştırmaları perspektifiyle okunmasına imkân sağlayan bu kitap Türkçe literatür için önemli bir kazanım teşkil etmektedir. Yapısal bir benzerlik içinde kurgulanan bölümlerde aynı yol haritası takip edilmiştir. Her vakada, öncelikle çatışmanın nedenlerini ortaya koyan tarihsel bir arka plan çizilmekte ve çatışmanın ortaya çıkışı açıklanmaktadır. Daha sonra çatışma çözümünün başlamasında etkili olan iç ve dış faktörler ile aktörler tespit edilerek sürecin başarılı veya başarısız olmasına ilişkin bir analiz sunulmaktadır. Son olarak, barış sürecinin geleceğine dair kısa bir değerlendirme yapılmaktadır.

Şüphesiz, bu kitabı okurken, aklınızda başka sorular da belirecektir: Barış nedir? Çatışan taraflar müzakere masasına oturmaya nasıl ikna olur? Arabulucuların barış sürecindeki rolü nedir? Barış anlaşmasının imzalanması toplumsal barış için yeterli midir? Bu soruların cevapları hala belirsizliğini korumakta ve akademisyenler ile uygulayıcıların yanıt arayışı sürmektedir. Bu kitapta sunulan dokuz vaka çalışması da bu arayışın bir parçası sayılabilir.

